

نقش طلاب در تحقق امید و تمدن در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

زهرا بایمانی^۱، محمدمهدی کریمی نیا^۲، مجتبی انصاری مقدم^۳

^۱ سطح ۲، مدرسه علمیه حضرت رقیه (سلام الله علیها)، رامهرمز

^۲ استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، طلبه و پژوهشگر حوزه علمیه قم (نویسنده مسئول)

^۳ دانشجوی دکتری علوم و حدیث، دانشگاه میبد، مدرس دانشگاه و پژوهشگر

چکیده

اگر تمدن اسلامی را تنها راه فراگیر و جهانی کردن اسلام ندانیم بی شک موثرترین راه در تحقق این مهم است و در این راه نیز استفاده از ظرفیت سازی تمدن سازی انقلاب اسلامی نیز که طلاب گرانقدر هستند نقش بسزایی دارد. هدف از این تحقیق آشنایی با وظایف فردی و اجتماعی متولیان امر تحقق تمدن اسلامی از دیدگاه ولی امر مسلمین در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است که بتوان با اهم وظایف فردی طلاب که شامل انتخاب صحیح و جهت دار، مطالعه و تعلیم و تربیت فردی و جهاد با نفس و غیره می باشد آشنا شد و همچنین در زمینه اجتماعی با اصلاح جامعه انسانی و زمینه سازی ظهور با پرورش نیروهای انسانی و ایجاد امید و انگیزه به آینده روشن آشنا کرد. بنابراین در بستر آن متوجه شدیم که اگر امید و نگاه بلند مدت به آینده نباشد گذر از دولت اسلامی به سوی تمدن اسلامی تنها یک خیال واهی است. این تحقیق به لحاظ موضوع ساده و تک لایه و به لحاظ تعلق موضوع به علوم، تک رشته ای و به لحاظ هدف تحقیق بنیادی و کاربردی و شیوه پردازش اطلاعات توصیفی و تحلیلی بوده است. روش تحقیق نقلی و تاریخی بوده است.

واژه‌های کلیدی: امید، بیانیه گام دوم انقلاب، تمدن، طلاب، مقام معظم رهبری.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

تمدن نوین اسلامی در حقیقت راهبرد کلانی است که در عمق بیداری و حرکت‌های اسلامی به ویژه انقلاب اسلامی قرار دارد و برپایی این تمدن با همه ابعاد و زوایای آن در ظرفیت جهان اسلام و در صلاحیت اندیشه ناب اسلامی وجود دارد. که البته تعریف و تبیین این اندیشه بر عهده متولیان اصلی آن یعنی طلاب گرانقدر می باشد.

پیشینه تاریخی تمدن اسلامی به ابتدای ظهور اسلام برمی‌گردد که از ابتدا به دنبال تحقق آن بودند و در رابطه با پیشینه تحقیقی آن نیز مقالاتی ارائه شده است که به طور مثال می‌توان به نقش حوزه انقلابی در تمدن نوین اسلامی با تاکید بر اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای (زید عزه) و نقش حوزه های علمیه در حیات و استمرار تمدن اسلامی اشاره کرد.

البته ضرورت تحقیق حاضر از آنجایی است که همزمان تمدن و امید را از دیدگاه تازه ترین بیانیه ولی امر بررسی کرد سوالات پیش می آید که نقش طلاب در تحقق امید و تمدن از دیدگاه مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چیست؟ و نقش فردی طلاب در تحقق امید و تمدن دیدگاه آیت الله خامنه ای در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چیست؟ و نقش اجتماعی طلاب در تحقق امید و تمدن از دیدگاه ارائه کننده بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چگونه است؟ که از بطن این سوالات بتوان به وظایف اصلی طلاب که ایجاد امید و زمینه سازی ظهور برای نیل به تمدن نوین اسلامی است برسیم. ان شاء الله.

بند اول: مفهوم شناسی

پیروزی انقلاب اسلامی نقطه ی عطفی برای ایجاد تمدن ناب اسلامی بشمار می رود. انقلاب اسلامی با دگرگون کردن معادلات حاکم بر زندگی جمعی در جهان مدرن، فرآیند نوینی را برای تمدن سازی در جهان معرفی کرد و به همگان نشان داد که می توان با ظرفیتی که دین اسلام در اختیار بشر قرار داده است تمدنی با مختصات دینی برای بشر ارائه نمود.

الگوی اجرایی تمدن اسلامی و طراحی مراحل قدم به قدم آن نیازمند مطالعات و تحقیقات بنیادین است. اکنون و در پسا چهل سالگی انقلاب اسلامی رهبر عزیزمان با صدور بیانیه ی گام دوم انقلاب اسلامی ایران خواستار بازنگری در مفاهیم امید و تمدن شده اند. قشر خاصی که توانایی تزیق تمدن و امید را دارند و می توانند مخاطب این بیانیه باشند طلاب حوزه های علمیه هستند که با نصرت الهی می توانند در تحقق فردی و اجتماعی آن نقشی روزافزون داشته باشند.

۱. معنای لغوی تمدن

واژه ی « تمدن» در لغت عربی از ریشه « مدینه» گرفته شده است. و فرهنگ معین آن را « شهرنشینی» معنا کرده است.

و همچنین به معنی به سوی عقل و انسانیت و نظم دادن به امور زندگی و به اخلاق شهری گراییدن به کار رفته است ؛ و همین طور، به اخلاق مردم شهر نشین خوی گرفت.

۱. معین، فرهنگ معین، ذیل واژه تمدن.

۲. عمید، فرهنگ عمید، ذیل واژه تمدن.

۳. معلوف، المنجد، ج ۲، ص ۱۷۶۶.

در واژه نامه انگلیسی آکسفورد، « روند یا عمل متمدن بودن » و « شرایط یا موقعیت متمدن » تعریف شده است. همه ی فرهنگ های قدیم و جدید عربی در یک معنا برای واژه تمدن یا حضارت به هم می رسند. این معنای مشترک عبارت است از شهر نشینی که ضد مفهوم بدaut (بادیه نشینی) است.

هم چنین دو واژه « حضارت » و « مدنیت » در معنای سکونت یا فنون معیشت و مظاهر آن با هم مشترک می شوند. واژه « تمدن » به معنای از وضعیت بربریت بیرون آمدن، فنون زندگی را آموختن، و در نتیجه تلطیف و آگاه شدن به کار رفته است.

۲. معنای اصطلاحی تمدن

ماهیت علوم انسانی، خصوصاً مفاهیمی همچون « تمدن » به خاطر ارتباط با نظام های اجتماعی (خصوصاً با ماهیت و رفتارهای انسان) دچار چندگونگی است. به همین دلیل، تمدن واژه ه ای ابهام برانگیز شده است. ابهام بر انگیز شدن این مفهوم شاید به دلیل اختلاف منظر های آورندگان آن باشد. مانند تعریف فلاسفه، دانشمندان، اخلاق، صنعت زدگان، سیاستمداران، باستان شناسان، اقتصاد دان ها .

از طریقی دیگر تمدن ارتباطی تنگاتنگ با فرهنگ دارد و نقش اساسی در تولید آن ایفا می کند. مطالعات انسان شناسی در سده ی نوزدهم بر روی قوم ها و فرهنگ های ابتدایی و نیز حوزه های تمدنی و فرهنگی کهن در آسیا و اروپا و آفریقا و مفهوم فرهنگ و تمدن را در کنار هم نشانده که بسیار در هم آمیخته اند و گاهی هم معنا به کار می روند. البته تاریخ شناسان و فرهنگ شناسان کوشیده اند که این دو مفهوم را از یکدیگر جدا کنند. از این نظر تمدن هر چه بیشتر جنبه های مادی ساخته های انسانی را به خود گرفته است، مانند معماری و شهرسازی و فن آوری، و فرهنگ بیشتر جنبه های معنوی زندگانی جمعی انسانی را مانند آیین ها و آداب و زمان و دین و دانش.

از دیدگاهی دیگر تمدن به نظام های بزرگ سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی اشاره دارد که از نظر جغرافیایی واحد کلانی را در یک قلمرو پهناور، معمولاً یک امپراتوری را در بر می گیرد و برخوردار از فرهنگ گسترده و پرورده نوشتاری می باشد.

۴. دانیل، واژه نامه انگلیسی آکسفورد، صص ۱-۱۲.

۵. سپهری، تمدن اسلامی در عصر امویان، ص ۱۹.

۶. زمانی، اسلام و تمدن جدید، صص ۲۳-۲۴.

۷. دانیل، تمدن های اولیه و باستان شناسی خاستگاه های آن، ص ۱۶.

۸. سبزه کار، تمدن از دریچه ی ذهن غربی، ص ۱.

۹. زمانی، اسلام و تمدن جدید، صص ۳۰-۳۱.

۱۰. سپهری، تمدن اسلامی در عصر امویان، ص ۲۶.

۱۱. ولایتی، فرهنگ لایتمدن اسلامی ص ۲۰.

۱۲. همان، ص ۲۱.

این عبارات نشان می دهد که تمدن در ساخت فرهنگ تاثیر گذار است و اگر فرهنگ سبک زندگی، آداب و رسوم و مانند آن دانسته شود، هر تمدنی سبک زندگی خاصی را در جامعه ایفا می کند.

صاحب نظران رویکردی های متعددی را در تعاریف مد نظر گرفته اند برخی تعاریف ناظر به تعریف مصداقی از تمدن است؛ یعنی یک تمدن موجود و در جریان به عنوان مصداق تعریف تمدن انتخاب شده باشد. برخی دیگر تعریف معیاری را ترجیح می دهد؛ یعنی شاخص ها و معیار هایی را برای صدق تمدن مطرح می کند و برخی دیگر در تعریف تمدن نگاه خاص تری داشته اند و از منظر تخصص خود در صدد تعریف برآمده اند؛ تعریف فلاسفه و دانشمندان اخلاق، صنعت زدگان، سیاستمداران، باستان شناسان، جامعه شناسان، دانشمند اقتصاد.

امانوئل وارلشتاین، جامعه شناس و از بزرگترین متفکران سوسیالیست قرن ۲۱ برداشت خود را از تمدن این چنین بیان می دارد: « پیوستگی خاص جهان بینی، عادت ها، ساختارها، و فرهنگ مادی و معنوی که یک کل تاریخی را شکل می دهند و با انواع دیگر این پدیده ها هر چند نه لزوما بطور همزمان همزیستی دارد».

۳. تعریف پیشنهادی تمدن

« تمدن، شبکه ی پایدار ساختارها و سیستم های معرفتی، قانونی و فرهنگی در مقیاس جمعی است که بدنبال پاسخگویی به کل هر نیاز های انسان ها چه فردی و چه گروهی می باشد. »
این تعریف، یک تعریف « معیاری » و مبتنی بر دیدگاه « ساخت گرا»، « مدل نیازها » و دیدگاه « اصالت فرد در ضمن جمع » است.

۴. تعریف لغوی و اصطلاحی امید

امید معادل فارسی واژه « رجاء » در عربی و حالتی نفسانی است که فرد امیدوار را به تلاش جدی وا داشته و در آن انسان به اموری که انتظارش را دارد، دل بسته می شود.
امید در انتظار چیزی بودن است؛ در صورتی که بیشتر وسایل و اسباب آن فراهم می باشد.

۱۳. صادقی، مفهوم شناسی، مولفه ها و شاخصه های تمدن اسلام، ص ۴ .

۱۴. زمانی، اسلام و تمدن جدید، ص ۳۱-۳۰ .

۱۵. هانتینگتون، برخورد تمدنها و بازسازی نظم جهانی، ص ۶۱ .

۱۶. سایت www.isin.ir، ورود ساعت: ۰۰:۵۰ خروج: ۰۱:۰۰، تاریخ ۱۴۰۰/۱/۴.

۱۷. صادقی، مفهوم شناسی، مولفه ها و شاخصه های تمدن اسلام، ص ۵ .

۱۸. آخوندی، جایگاه امید در پویایی های انسان.

۱۹. جمعی از پژوهشگران، راهنمای امید، ص ۱۰ .

در فرهنگ فارسی معمولاً امید و آرزو با یکدیگر بکار می روند. اما در زبان عربی به صورت جداگانه با عنوان های « رجاء» و « امل» استفاده می شود. با یک تحلیل می توان گفت که در هر امیدواری، آرزو وجود دارد ولی هر آرزویی امید و امیدواری نیست

از نظر اسنایدر، امید عبارت است از: « ظرفیت ادراک شده برای تولید مسیرهایی به سمت اهداف مطلوب و انگیزه ادراک شده برای حرکت در این مسیرها.»

از این رو، امید یعنی: انتظار مثبت برای دست یابی به اهداف.

امید، اعتقاد به پیامد های مثبت مربوط به وقایع و حوادث در جریان زندگی است. در واقع، امید باعث بروز احساس « هر چه می خواهی، می توانی بدست آوری»؛ در فرد می شود.

امید به مفهوم سرشار بودن از انرژی برای زندگی و بهتر کردن آن است. امید در حوزه اجتماع، به معنای تحویل و رشد و در حوزه شخصی، به معنای تغییر دائمی شرایط برای فرار از ملال و روزمرگی است.

البته آنچه به طور معمول با امید اشتباه گرفته می شود، رضایت و یا تلاش برای رضایت است و نه انتظار برای رضایت و آسایش؛ چرا که بعد از رسیدن به رضایت و قرار گرفتن در آن، زندگی یکنواخت و ملال آور می شود و به تدریج قوت و نشاط خودش را از دست می دهد.

اینجاست که می توان گفت تلاش آهسته برای رسیدن به آینده، موثرتر از تلاش سریع و با خستگی است. تلاش آهسته، باعث میدی یکنواخت برای آینده بهتر می شود و تلاش سریع، خستگی و دلزدگی از دستاورد های زندگی را به دنبال خواهد داشت.

ایمان و امید در سلامت روانی انسان نقش مهمی برعهده دارند، موجب معنا بخشی به زندگی می شوند و به هنگام بروز مشکل ها و ناملایم های زندگی ها، از فروپاشی روانی انسان جلوگیری می کند. در واقع، منشا اصلی امید، لذت و راحتی انسان است. البته این حالت به چیزهای دیگری هم نسبت داده می شود.

مثلاً گاهی به کسی که این نعمت را به وی می دهد، توجه و امیدش به اوست، گاهی به نعمتی که باعث لذت است، توجه می کند و امیدوار می شود و گاهی هم به زمان و مکانی که از آن نعمت بهره گرفته و امید می بندد. ولی منشا اصلی و نخستین پیدایش این حالت در نفس انسانی، همان لذت و بهره ای خواهد بود که برای انسان فراهم می شود؛ یعنی علت آن درونی و مربوط به خود انسان است.

۲۰. انصاری، میرهشاه جعفری، تاملی بر سازکار امید و ایمان در زندگی و تاثیر آن بر سلامت روان انسان، ص ۱۲۷.

۲۱. اسنایدر، روانشناسی امید، ص ۵.

۲۲. همان، ص ۶.

۲۳. جمعی از پژوهشگران، دیکشنری آمریکایی، ذیل واژه امید.

۲۴. انصاری، میرهشاه جعفری، تاملی بر سازکار امید و ایمان در زندگی و تاثیر آن بر سلامت روان انسان، ص ۱۲۵.

۲۵. مصباح یزدی، اخلاق در قرآن، ص ۳۴.

۵. معنی طلاب

به صورت عملیاتی، منظور از « محصل علوم دینی » یا « طلبه » افرادی از جامعه هستند که در نظام آموزشی حوزوی و مراکز علمی موازی آن، مانند مؤسسات تحقیقاتی، پژوهشی و آموزشی و مانند آن ها بصورت رسمی و مداوم مشغول به تحصیل علمی هستند که در برنامه درسی حوزه های علمیه به عنوان دروس حوزوی به رسمیت شناخته اند.

۶. معنی حوزه های علمیه

گر چه تعاریف فراوانی از عبارت « حوزه علمیه » در متون گوناگون مشاهده می شود. اما بیشتر این تعاریف ذات گرایانه و غیر جامعه شناختی است.

اما در میان این تعاریف تعریف آیت الله صافی با توجه به ماهیت جامعه شناختی پررنگ تر، به آنچه در این پژوهش مدنظر بوده نزدیک تر است: « کلمه ی « حوزه » یا « حوزه های علمیه » اصطلاحی است رایج در جهان، به ویژه نزد شیعیان و به معنای مرکزی است که در آن به تدریس علوم دینی می پردازند و در اصطلاح، آموزشگاهی است برای علوم دینی قدیمی که تحت اشراف مجتهدین اداره می شود».

بند دوم: نقش فردی طلاب در تحقق امید و تمدن

انقلاب اسلامی ایران با پشت سر گذاشتن فراز و نشیب های بسیار، به مرحله ای از تکامل رسیده است که امروزه در معادلات جهانی به عنوان یک تعیین کننده ایفای نقش می کند. این جایگاه رفیع در حالی بدست آمده است که جهان در حال گذر از یک پیچ بزرگ تاریخی است و انقلاب اسلامی برای نقش آفرینی بیشتر در آینده بشریت، با شرایط حساس و سرنوشت سازی روبه رو است.

۱. تزریق امید و تمدن بوسیله طلاب در کلام رهبری

زندگی عرصه ی مجموعه ی بیشماری از پیروزی ها و ناکامی ها، موفقیت ها و محرومیت ها، شادکامی ها و ناملایمات و خوشی ها و ناخوشی ها. روزی چون دشمنی نابکار و زمانی به ظاهر موافق مراد؛ لختی همراه با توفیق و مساعدت و ساعتی با خسران و ملایمت. و در این معرکه ی عظیم و میدان پهناور برای پیشبرد مقاصد کوچک و بزرگ و دستیابی به هر هدف خرد و کلان معنوی و مادی، آنچه که هرگز از آن گریزی نیست بردباری و شکیبایی در باره ی دشواری ها، سختی ها، موانع و ناملایماتی است که خصوصا با مسیر کمال و سازندگی عجین، و با راه خودسازی و عبودیت آمیخته شده است.

^{۲۶} . شریعتی مزینایی، سلیمانیه، بررسی ویژگی های جامعه شناختی نمونه ی نوعی محصل علوم دینی در حوزه علنیه قم (طلاب دوره سطح)، ص ۹ .

^{۲۷} . صافی گلپایگانی، سیر حوزه های علمیه شیعه، ص ۱۰۲ .

^{۲۸} . اسماعیلی یزدی، فرهنگ صفات، ص ۱۶۲ .

ایمان به مثابه ی خورشید تابناکی است که تایش بی دریغ و فروغ تابنده اش بر روح و جان آدمی، ظلمت و تیرگی صفات ناپسند و اخلاق ناستوده را از صفحه ی دل زدوده و روان آدمی را از چنان قدرت و صلابتی بهره مند می سازد که حتی پیچیده ترین و دشوار ترین مشکلات و موانع مسیر زندگی او را نیز به چالش نمی کشاند.

صحیح است که طلبه مانند هر شخص دیگری نمی تواند همه ی امور زندگی را ببر وفق مراد بچیند، اما با این حال که همه ی اسباب زندگی در اختیار ما نیست. اتکا به قدرت خدا و توکل بر او امید به حل مشکلات را بسیار افزایش می دهد و فرد را از افسردگی و اضطراب ناشی از کمبود منابع مقابله با ناراحتی ها و مشکلات می رهند. کمبود توان مقابله ممکن است فرد را دچار یاس و ناامیدی کند. در این جا توکل و اعتماد به قدرت بی انتهای پروردگار به کمک انسان می آید و نور امید را در دل او روشن میکند.

فرد با چنین باوری اگر به موفقیت برسد و به هدف خود نایل شود، از نظر روانی به حالت تعادل خواهد رسید و اگر شکست بخورد، چون معتقد است که خداوند، هم قادر به فراهم آوردن اسباب موفقیت انسان ها است و هم مصالح آنان را بهتر از خودشان می داند، می پذیرد که شکست ظارهری به صلاح و نفع او بوده است و در نتیجه، از لحاظ روانی ضربه نخواهد خورد.

۳

امیدواری یکی از سازوکارهای حیات و زندگی است. از نظر جهان بینی توحیدی، امید تحفه الهی است که چرخ زندگی را به گردش درمی آورد و موتور تلاش و انگیزه را پرشتاب می کند. اگر روزی امید از انسان گرفته شود، دوران خمودی و ایستایی او فرا می رسد.

امیدواربودن، هنری است که باید همگان به ویژه نسل پویای جوان آن را فراگیرند؛ از این رو حقیقت امیدواری و راه های رسیدن به آن را بررسی می کنیم. مقام معظم رهبری در بیانات متعدد به عامل مهم امید و امیدواری در زندگی اشاره کرده اند.

۳

۲. بیانات رهبری در مورد اهمیت و نقش امید در جامعه

در این بخش به برخی از کلام ایشان درباره اهمیت و نقش امید در جامعه می پردازیم:

الف) امید و توکل به خداوند متعال

خداوند متعال دل های ما را با اتکال به خود روشن کرده است؛ دل های ما را پر از امید کرده است. ما یک لحظه از کمک الهی مأیوس نشدیم و امیدوارم تا آخر هم یک لحظه از این کمک مأیوس نشویم. همان طور که فرمود: «لاتیأسوا من روح الله» ؛ خدای متعال این ملت را، یک ملت با اراده، با شوق و امیدوار قرار داده است.

۳

^{۲۹} همان، ص ۱۶۵

^{۳۰} احمدوند، بهداشت روانی، ص ۱۲۰-۱۲۱

^{۳۱} جمعی از پژوهشگران، راهنمای امید ص ۳۴

^{۳۲} . یوسف: ۸۷.

^{۳۳} . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم، تاریخ ۱۳۸۷/۴/۲۶ .

ب) القاء نا امیدی شگرد دشمن

نقطه دوم، تیره و تار و مبهم جلوه دادن آینده است. سعی دشمن این است که نشان دهد آینده، مبهم و تیره و تار است و معلوم نیست که چه خواهد شد و به کجا می‌رسند. وظیفه مبلغ دین و مبلغ معنویت و پیام‌آور حقیقت این است که مردم را امیدوار کند و یأس را از آنها بزدايد.

جوان ما را از فکر آینده و همت‌گماشتن برای بنای آینده، به سمت شهوات سوق بدهند؛ برای این برنامه‌ریزی می‌کنند. دل‌های مردم ما را که در سایه امید می‌توانند این راه طولانی و دشوار، اما شوق‌برانگیز را طی کنند، ناامید کنند؛ دل‌هایشان را از امید خالی کنند. اینها جزو برنامه‌هایی است که دشمن طراحی می‌کند.

نخبگان و فرهیختگان با «سم مهلک سیاه‌نمایی و ناامیدسازی» که تبلیغات دشمنان در جامعه می‌پراکند، مبارزه کنند و راه روشن آینده را برای ملت تبیین نمایند.

یأس، بزرگ‌ترین دشمن یک ملت است. باید تلاش گردد که یأس از مردم زدوده شود. نگاه کنید ببینید در منطقه‌ای که مورد بحث شماست، مخاطبتان چه زبانی نیاز دارد. به هر تقدیر باید مانع شوید که یأس در دل‌ها راه پیدا کند. کاری که دشمن می‌خواهد بکند، این است که یأس را بر دل‌ها حاکم کند و هر کس به‌گونه‌ای مأیوس باشد؛ دانشجو یک طور، دانش‌آموز یک طور، کارگر یک طور، روحانی یک طور، کاسب یک طور، اداری یک طور، مسئول دولتی یک طور، مسئول بلند پایه یک طور . بحمدالله ملت ما، ملت امیدوار و بانشاطی است. در مردم امید را تزریق کنید.

امید و یأس هر چند مقولاتی مرتبط با روان فرد فرد جامعه است. لیکن در یک نگاه کلان هر یک از این دو در فراز و فرود تمدن‌ها از جمله تمدن اسلامی نقش بسزایی داشته‌اند.

تمدن‌ها در گذشته و تمدن‌سازی در آینده ارتباط مستقیمی با سطح و میزان یأس و امید در جامعه دارد بلکه می‌توان گفت اساساً مهمترین نقطه‌ی کانونی تمدن‌سازی امید است.

از این رو می‌خواهیم بررسی کنیم طلاب در گلام نگارنده‌ی بیانیه گام دوم انقلاب در چه جایگاهی از تمدن‌سازی قرار دارند: می‌خواهیم ببینیم روحانیت در این میان کجا قرار دارد و شما طلاب جوان و فضایی جوان - کسانی که نقد ارزشمند جوانی خود را برداشتید و به این حوزه آوردید - می‌خواهید این سرمایه را برای چه و در کجا مصرف کنید؟ نقش‌آفرینان اصلی در این‌جا چه کسانی هستند؟

^{۳۴} . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از روحانیون، تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۳ .

^{۳۵} . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم شاهرود، تاریخ ۱۳۸۵/۷/۲۰ .

^{۳۶} . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با نخبگان و فرهیختگان استان فارس، تاریخ ۱۳۸۷/۲/۱۷ .

^{۳۷} . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از روحانیون، تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۳ .

^{۳۸} . بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از روحانیون، تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۳ .

^{۳۹} . بابایی، درآمدی بر یأس و امید در فراز و فرود تمدن اسلامی، ص ۱۳ .

^{۴۰} . همان، ص ۱۵ .

اولاً: باید معلوم باشد که این حرکت عظیم نظام اسلامی و حرکت به سمت آن آینده ی آرمانی - که ایجاد تمدن اسلامی است؛ یعنی تمدنی که در آن، علم همراه با اخلاق است؛ پرداختن به مادیات، همراه با معنویت و دین است؛ و قدرت سیاسی، همراه با عدالت است - یک حرکت تدریجی است.

البته پُرهیجان است؛ اما هر کس بداند چه کار میکند. هر قدمی که بر می دارد، برای او هیجان‌انگیز است؛ اما این کار عظیم و ماندگار تاریخی، این کاری که سر و کارش با نسلها و قرن‌هاست، این را نباید با کارهای دفعی، جزئی و شعاری اشتباه کرد. این کاری است که باید گام به گام، هر گامی محکمتر از گام قبل، با نگاه دقیق نسبت به هر قدمی که برمی داریم و با دید نافذ نسبت به مسیری که طی میکنیم، همراه باشد.

برای ایجاد یک تمدن اسلامی - مانند هر تمدن دیگر - دو عنصر اساسی لازم است: یکی تولید فکر، یکی پرورش انسان. فکر اسلامی مثل یک دریای عمیق است؛ یک اقیانوس است. هر کس که لب اقیانوس رفت، نمیتواند ادعا کند که اقیانوس را شناخته است. هر کس هم که نزدیک ساحل پیش رفت و یا چند متری در آب در یک نقطه‌ای فرو رفت، نمی تواند بگوید اقیانوس را شناخته است. سیر در این اقیانوس عظیم و رسیدن به اعماق آن و کشف آن - که از کتاب و سنت همه‌ی اینها استفاده میشود - کاری است که همگان باید بکنند؛ کاری است که در طول زمان باید انجام گیرد.

تولید فکر در هر زمانی متناسب با نیاز آن زمان از این اقیانوس عظیم معارف ممکن است. یک روزی حرف های مرحوم شهید مطهری که مطرح می شد، به گوش بعضی نا آشنا می آمد. حرفهای شهید مطهری، حرفهای دین بود؛ حرفهای قرآن بود؛ حرفهای اسلامی بود؛ اما بسیاری از کسانی که با دین و قرآن و اسلام هم سر و کار داشتند، با آن حرفها آشنایی نداشتند! در همه‌ی زمانها این امکان برای متفکران آگاه، قرآن‌شناسان، حدیث‌شناسان، آشنایان با شیوه‌ی استنباط از قرآن و حدیث، آشنایان با معارف اسلامی و مطالبی که در قرآن و در حدیث اسلامی و در سنت اسلامی هست، وجود دارد که اگر به نیاز زمانه آشنا باشند، سؤال زمانه را بدانند، درخواست بشریت را بدانند، میتوانند سخن روز را از معارف اسلامی بیرون بیاورند. حرف نو همیشه وجود دارد؛ تولید فکر، تولید اندیشه‌ی راهنما و راهگشا برای بشریت.

دوماً: شرط دوم، پرورش انسان است. حال در آن جایی که فکر و انسان باید تولید شود، ببینید نقش‌آفرینان چه کسانی هستند. این نقش‌آفرینان کسانی هستند که باید بتوانند افکار را هدایت کنند. این یک بُعد قضیه است.

چون این راه جز با پای ایمان و نیروی ایمان و عشق طی شدنی نیست، باید کسانی باشند که بتوانند روح ایمان را در انسانها پرورش دهند. بدون شک مدیران جامعه جزو نقش‌آفرینانند؛ سیاستمداران جزو نقش‌آفرینانند؛ متفکران و روشنفکران جزو نقش‌آفرینانند؛ آحاد مردم هر کدام به نحوی می توانند در خور استعداد خود نقش‌آفرینی کنند؛ اما نقش علمای دین، نقش کسانی که در راه پرورش ایمان مردم از روش دین استفاده می کنند، یک نقش یگانه است؛ نقش منحصر به فرد است. مدیران جامعه هم برای این که بتوانند درست نقش‌آفرینی کنند، به علمای دین احتیاج دارند. سیاستمداران و فعالان سیاسی در جامعه نیز همین طور.

محیط های گوناگون علمی و روشنفکری نیز همین طور. برقی از سخن یک عالم دین پارسا و زمان‌شناس ممکن است بجهد، ظلماتی را از دلی یا دل‌هایی بزدايد؛ چقدر هدایت ها به این ترتیب اتفاق افتاده است. این نقش، نقش یگانه است.

نقش آفرینی را به علمای دین منحصر نمی کنیم؛ اما جایگاه نقش آفرینی علمای دین را از همه‌ی جایگاه های دیگر برجسته تر می بینیم؛ به این دلیل روشن که در این راه، اندیشه‌ی دینی و ایمان دینی برای انسانها لازم است؛ تولید فکر اسلامی برای این راه ضروری و لازم است و اگر علمای دین سر صحنه نباشند، دیگری نمی تواند این کار را انجام دهد.

بند سوم: نقش اجتماعی طلاب در تحقق امید و تمدن

اهمیت شادی و نشاط در جنبه های مختلف زندگی و کیفیت رفتار انسان بر کسی پوشیده نیست. فرد بانشاط، نگرشی مطلوب و رضایت بخش نسبت به خود و دیگران دارد و از روابط اجتماعی متعادلی برخوردار است و فرآیند زندگی خود و دیگران را مثبت ارزیابی می کند.

امروزه روش های گوناگونی برای ایجاد شادی و نشاط و امید آفرینی و کاهش غم و اندوه پیشنهاد می شود که بسیاری از آنها یا تاثیر کمی دارند، مثل موسیقی و حرکت های موزون و یا تأثیر آن ها بر شادی کوتاه مدت است. مانند تماشای فیلم و دریافت هدیه و یا در کوتاه مدت و دراز مدت بر روح و جسم انسان اثر های نامطلوبی باقی می گذارد، مثل فعالیت های جنسی و مصرف داروهای الکلی.

در حالی که ادیان الهی می توانند برنامه کاملی برای زندگی انسان ارائه دهند که علاوه بر پاسخ گویی به نیاز های گوناگون بشر با فطرت او سازگار باشد و شادی و نشاط را به ارمغان آورد.

چنان که در فرمایش های امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه برای ایجاد نشاط و شادی در زندگی، روش هایی ارائه شده است. چنان که امیرالمومنین (علیه السلام) می فرمایند: «بهترین کارها اعتدال در بیم و امید است».

و این تزریق امید با روش های سالم الهی که خوف افراط و تفریط در آن نباشد وظیفه ی اصلی طلاب است.

تمدن نوین اسلامی در حقیقت راهبرد کلانی است که در عمق بیداری و حرکت های اسلامی، به ویژه انقلاب اسلامی قرار دارد و برپایی این تمدن با همه ابعاد و زوایا در ظرفیت جهان اسلام و در صلاحیت اندیشه ناب اسلامی وجود دارد. اما حوزه- علمیه چه نقشی در شکل گیری و پویایی تمدن نوین اسلامی دارد. مهندسی تمدن نوین اسلامی و تربیت مدیران و کارگزاران آن، وظیفه حوزه علمیه است. به عبارت دیگر، حوزه- انقلابی و چشم- انداز پیش رو، تحقق تمدن نوین اسلامی است که بدون نقش آفرینی حوزه- علمیه تحقق آن امکان پذیر نیست. مهم-ترین نقش حوزه علمیه در تحقق تمدن نوین اسلامی، در حوزه اجتماعی عبارت اند از:

۱. تبیین نظری و کارآمد چارچوب ها، اهداف و الگوهای ناظر به تمدن نوین اسلامی، که بر اساس آن تحقیقش نیازمند یک منظومه معرفتی است که در مرکز آن منظومه، معارف اسلامی قرار دارد؛
۲. زمینه سازی ظهور حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) .
۳. ظرفیت سازی و پرورش نیروهای کارآمد متناسب با رسالت انقلابی که از دیگر الزامات تحقق تمدن نوین اسلامی است.

۴۱ . سایت www.khamenei.ir، ورود ساعت ۲۰:۴۳، خروج ۲۱:۱۰، تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۲۰ .

۴۲ . کلانتری و همکاران، روانشناسی شادی، ص ۱۰ .

۴۳ . مرادی، لاررسی دیدگاه غم و شادی در نهج البلاغه با تمرکز بر روش های شادی آفرین، ص ۱۲ .

۴۴ . نهج البلاغه، حکمت ۲۶۸ .

از این رو، ایجاد تمدن نوین اسلامی و در نتیجه استحاله فرهنگ مادی غرب درون تمدن اسلامی در گرو حل رابطه بین اسلامیت و تمدن، جامعه و دولت اسلامی است که بی تردید این مسیله از طریق حوزه های علمیه و به شرط انقلابی ماندن حوزه و حکومت حل خواهد شد.

همچنان که نظر مقام معظم رهبری نیز در این باره در بیانیه گام دوم انقلاب اینگونه آمده است که: ایشان حوزه های علمیه را مرکز آموزش اسلام و تعمیق آن در جامعه دانستند و گفتند: شناساندن معارف دینی به مردم بخشی از وظایف حوزه های علمیه است و بخش دیگر این وظیفه، محقق کردن معارف دینی در متن زندگی مردم است. در ادامه فرمودند در تبیین وظایف کنونی حوزه های علمیه افزودند: بعد از تشکیل نظام اسلامی باید دولت اسلامی به معنای واقعی کلمه، سپس جامعه ی اسلامی، و بعد از آن تمدن حقیقی اسلامی بوجود آید که حوزه ها در این روند مسئولیت های سنگینی دارند که باید با فکر و تعمق، این وظایف را درک و برای اداء آن ها برنامه ریزی و تلاش کرد.

نتیجه گیری

پی جویی نقش طلاب در تحقق امید و تمدن نوین اسلامی گاه در ساحت فردی و شخصی بوده و به عبارتی درون دینی است و گاهی نگاهی اجتماعی و برون دینی دارد که رهبر معظم انقلاب اسلامی در فرمایشاتشان در بیانیه گام دوم انقلاب به آن اشاره کرده است. و از آنجایی که مقام معظم رهبری با توجه به نقش ولایت امری و رهبری که دارند راهنمای حقیقی برای حیات فردی و اجتماعی طلابی هستند که خواهان تأثیرگذاری در زمینه ایجاد حیات امیدوارانه و رسیدن به تمدن اسلامی می باشند. ضرورت یافت که این امر را از نگاه ایشان واکاوی کنیم. به مدد الهی در این مقاله به این مهم دست یافتیم که طلاب با تمسک به دعا و تعلیم و تربیت فردی و همچنین ظرفیت سازی و پرورش نیروهای کارآمد و زمینه سازی برای ظهور و بهره گیری از انتخاب های صحیح و عاقلانه می توانند موجبات تحقق تمدن نوین اسلامی را به وجود آورد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^{۴۵} . ضابط پور کاری، نقش حوزه انقلابی نوین اسلامی با تاکید اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای (زید عزه)، ص ۲ .

^{۴۶} . سایت www.jz.ac.ir، ورود ساعت ۰۱:۲۵، خروج ۰۱:۳۰، تاریخ ۱۴۰۰/۱/۶ .

فهرست منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

۱. احمدوند، محمدعلی، بهداشت روانی، چاپ اول، تهران: انتشارات پیام نور، ۱۳۷۶ هـ ش .
۲. اسماعیلی یزدی، عباس، فرهنگ صفات، چاپ اول، قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۶ هـ ش .
۳. اسنایدر، چارلز ریک، روانشناسی امید، مترجم: فرشاد بهاری، چاپ اول، تهران: دانه، ۱۳۹۷ هـ ش .
۴. آرگایل، مایکل، روانشناسی شادی، مترجم: کلانتری و همکاران، چاپ سوم، اصفهان: جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۶ هـ ش
۵. دانیل، گلین، تمدن های اولیه و باستان شناسی خاستگاه های آن، مترجم: هایده معیری، چاپ اول، تهران: تحقیقات و مطالعات فرهنگی، ۱۳۶۳ هـ ش .
۶. زمانی، مصطفی، اسلام و تمدن جدید، چاپ اول، تهران: پیام اسلام، ۱۳۶۹ هـ ش .
۷. سبزه کار، سمانه، تمدن از دریچه ی ذهن غربی، بی جا: بی نا، بی تا .
۸. سپهری، محمد، تمدن اسلامی در عصر امویان، چاپ اول، قم: نورالثقلین، ۱۳۸۵ هـ ش .
۹. سیمپسون، جان، واینر، ادموند، فرهنگ انگلیسی آکسفورد، انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۱۸۸۴ هـ م.
۱۰. صافی گلپایگانی، لطف الله، سیر حوزه های علمیه شیعه، چاپ دوم، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۹۷ هـ ش.
۱۱. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۱ هـ ش .
۱۲. گروهی از پژوهشگران، دیکشنری آمریکایی، بی جا: بی نا، بی تا .
۱۳. گروهی از پژوهشگران، راهنمای امید، چاپ اول، قم: اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه، ۱۳۹۷ هـ ش
۱۴. مصباح یزدی، محمد تقی، اخلاق در قرآن، چاپ اول، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۳ هـ ش .

مقالات

۱. انصاری، مریم، میرشاه جعفری، ابراهیم، "تأملی بر سازکار امید و ایمان در زندگی و تاثیر آن بر سلامت روان انسان"، تأملی بر مطالعات اسلامی و روانشناسی، شماره ۶۰، ۱۳۸۹ هـ ش.

۲. آخوندی، مصطفی، "جایگاه امید در پویایی های انسان ها"، مریبان بهار، شماره ۱۹، ۱۳۸۵ هـ. ش.
۳. بابایی، حبیب الله، "درآمدی بر یاس و امید در فراز و فرود تمدن اسلامی"، مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی، دوره دوم، شماره ۲، ۱۳۹۸ هـ. ش.
۴. زمانی محبوب، حبیب، "مفهوم شناسی، مولفه ها و شاخصه های تمدن اسلامی" پژوهشگاه علوم اسلامی اما صادق (علیه السلام)، دوره اول، ۱۳۹۶ هـ. ش.
۵. شریعتی مزینایی، سارا، سلیمانی، مهدی، "بررسی ویژگی های جامعه ساختی نمونه ی نوعی محصل علوم دینی در حوزه علمیه قم (طلاب دوره سطح)"، شیعه شناسی، شماره ۵۰، ۱۳۹۴ هـ. ش.
۶. ضابط پور کاری، غلامرضا، "نقش حوزه انقلابی نوین اسلامی با تاکید اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای (زید عزه)"، فصل نامه سپهر سیاست، دوره ۴، شماره ۱۴، ۱۳۹۶ هـ. ش.
۷. مرادی، اعظم، "بررسی دیدگاه غم و شادی در نهج البلاغه با تمرکز بر روش های شادی آفرین"، نهج البلاغه، شماره ۲۱ و ۲۲، ۱۳۸۶ هـ. ش.

بیانات

۱. بیانات مقام معظم رهبری (زید عزه) در دیدار با اقشار مختلف مردم، تاریخ ۱۳۸۷/۴/۲۶.
۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از روحانیون، تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۳.
۳. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از روحانیون، تاریخ ۱۳۷۶/۱۰/۳.
۴. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مردم شاهرود، تاریخ ۱۳۸۵/۷/۲۰.
۵. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با نخبگان و فرهیختگان استان فارس، تاریخ ۱۳۸۷/۲/۱۷.

سایت

۱. سایت www.isin.ir، ورود ساعت: ۰۰:۵۰، خروج: ۰۱:۰۰، تاریخ ۱۴۰۰/۱/۴.
۲. سایت www.jz.ac.ir، ورود ساعت ۱:۲۵، خروج ۰۱:۳۰، تاریخ ۱۴۰۰/۱/۶.
۳. سایت www.khamenei.ir، ورود ساعت ۲۰:۴۳، خروج ۲۱:۱۰، تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۲۰.